

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Het geloof dat Hij recht zal doen.

Ik zeg u, dat Hij hun spoedig recht zal verschaffen. Doch, als de Zoon des mensen komt, zal Hij dan het geloof vinden op aarde?
Lukas 18 : 8

Het is een ernstige vraag, die onze Heiland eens heeft neergelegd in de kring van zijn discipelen, heeft voorgelegd aan zijn gemeente. Ernstig omdat het een vraag is. De Here was er blijkbaar niet zo gerust op. En dat stemt tot nadenken. Want dat wil toch op zijn minst zeggen: het kon er met dat geloof, naar te vrezen is, dan wel eens niet al te best voorstaan. Het kon wel eens zeer zeldzaam worden tegen de tijd dat Hij komt. Zo dat de vraag gewettigd is: zal het er nog wel zijn?

Blijkens het verband waarin de vraag gesteld is had de Here het oog op een bepaald geloof, een bepaald vertrouwen. Namelijk dat God de zijnen recht zal verschaffen. Daar ging het over en de vraag sluit direct aan op de verzekering dat dit zal geschieden.

De Here heeft zijn discipelen geen gemakkelijk leven beloofd, maar hun in 't uitzicht gesteld dat zij ook hun deel zouden krijgen van de smaad en verdrukking, het onrecht dat Hem ten deel viel, allereerst in eigen kring, in de kerk. Ze hebben Mij niet verdragen, Mij gesmaad, belasterd, gehaat, vervolgd — ze zullen 't ook u doen. De weg die Hij gegaan is zal ook in veel opzichten de weg worden die zijn volgelingen hebben te gaan, als ze Hem tenminste trouw blijven, Hem niet verloochenen, het voor Hem opnemen, voor Hem uitkomen. Dan zal de vijandschap zich ook tegen hen keren. Dan zal ook hun recht met voeten worden getreden. En wat kunnen ze er tegen beginnen? Vaak niet veel. Ze staan tegenover machtige, gewiekste vijanden, die nergens voor staan, die niet voor één gat te vangen zijn, die men ook het liefst maar wat ontziet, die de macht vaak in handen hebben of weten te krijgen en de meerderheid op hun hand hebben.

Toch kunnen ze er heel wat tegen doen: zich beroepen op de hoogste Rechter, zich tot Hem wenden in de nood van vervolging en verdrukking, van onrechtvaardige behandeling, eerroof, broodroof, om recht en hulp, om eerherstel en schadeloosstelling. Of Hij hun zaak wil behandelen en hun recht doen. Dat mogen ze doen en moeten ze dan ook maar doen. Die weg bewandelen vóór alles. Dat is de weg die de Here zijn kerk telkens weer wijst. De kerkelijke weg. De twistzaak aan Hem voorleggen.

En als dat dan „niet helpt“? Als de zaken desondanks blijven zoals ze zijn. Er geen hulp komt dagen? Als de Here zich dan blijkbaar aan het de zijnen aangedane onrecht niet veel gelegen laat liggen en alles maar zo laat? Dan toch maar deze weg blijven bewandelen, zegt de Here hier. En Hij vertelde een gelijkenis om de zijnen aan te moedigen tot ook dan volhouden in het God vragen om hulp en recht. Ook als het lang duurt en het er niet op lijkt dat het ooit gebeuren zal. De zaak hopeloos schijnt. Dat scheen het voor die weduwe ook. Hoe vaak was ze al niet bij de rechter geweest met het dringend verzoek haar zaak nu eindelijk eens te behandelen. Maar hij deed het niet. Had er geen zin in. Het was ook een man die God niet vreesde en geen mens ontzag. Dat zag er voor die vrouw niet best uit. Niets wees er op dat ze ooit haar recht zou krijgen. Daar zou wel nooit iets van komen. Toch hield ze vol. Ze gaf 't toch niet op, hoe hopeloos de zaak er ook uitzag, hoe lang het ook duurde. En zie:

de aanhoudster won. Ineens krijgt ze haar recht. Haar aanhouden is niet voor niets geweest.

Als het blijven aandringen van deze vrouw bij zo'n keiharde kerel tenslotte resultaat had, zou het roepen van Gods verdrukte kinderen, nota bene zijn uitverkorenen en beminden, hun God, die rechtvaardige Rechter, dan onbewogen laten? Als ze dag en nacht bij Hem komen aankloppen om hulp, zal Hij dan weigeren? Hij is niet als die onrechtvaardige, harde rechter. Ja, en die deed het zelfs nog. Hoeveel te meer zal Hij dan de zijnen recht verschaffen. Daar hoeven ze niet over in te zitten. Ik verzeker u, dat Hij hun spoedig recht zal verschaffen. Zodra het maar enigszins kan. Hij laat ze niet nodeloos wachten. De betekenis van de hier gebruikte uitdrukking kan ook zijn: ineens, onverwachts zal het zover zijn. Hoe het ook zij: recht komt er, de zaak komt in behandeling en dan komt het goed: God zal het er niet bij laten zitten. Reken maar, zegt de Here. Blijft daarom maar uw zaken aan Hem voorleggen. Maar — en in dat verband komt dan die vraag — maar: als het dan komt, en dat zal ten volle komen wanneer de Zoon des mensen komt ten gericht tot volledig eerherstel van al de zijnen die ten onrechte verdrukt zijn, om volkomen recht te doen: zal daar dan nog op gerekend worden? Zullen er dan nog mensen zijn die in dit vertrouwen leven? Zal dat geloof er dan nog te vinden zijn, dat geloof dus dat er niet tevergeefs tot God om recht geroepen wordt en dat Hij zeker recht zal doen?

Zie, dat is nu maar de vraag. Zal er dan nog geleefd worden in en uit dat geloof, in dat vaste vertrouwen dat de Here echt, en zo spoedig mogelijk werkelijk eerherstel en schadeloosstelling brengen zal voor zijn verdrukte, geplaagde, verdacht en onmogelijk gemaakte kinderen? Het geloof dat Hij allen die hun 't leven ten onrechte zwaar hebben gemaakt zal aanpakken in grote toorn, dat Hij ze niet zal ontzien, al zijn 't algemeen geachte en geëerde of geduchte lieden. Het geloof dat Hij alle onrechtvaardige maatregelen tegen de zijnen zal wreken, al die zaken opnieuw zal behandelen en recht zal behandelen. Dat geloof, dat bij het moeten ondergaan van onrecht voor alles doet smeken tot Hem om hulp, niet maar als er niets anders helpt of pro memorie maar echt. En dat volharden doet in zulk smeken. Het geloof dat vrezende doet voor alle onrecht aan de zijnen. Ze mochten eens tot de Here roepen om recht en dat zou niet best zijn, want dan doet Hij het. Dat doodsbenuwd doet zijn voor onrechtvaardige maatregelen, want de Rechter staat voor de deur en Hij is niet mis. Dat vrezende doet voor het hebben van gemeenschap met een kerk waarin het bloed der heiligen gevonden wordt, maar net zo goed voor het zeggen van broeders in de eigen kerk, zo vlotweg: die moet er maar uit. Het geloof dat ook bewaart voor schelden op tegenstanders en het eigen rechter willen zijn, het zichzelf willen wreken. Het geloof dat de Here Jezus zelf betoond heeft in zijn lijden, zie 1 Petr. 2 : 22 en 23, en waar Paulus van spreekt in Rom. 12 als hij zegt: Wreekt uzelf niet beminden, maar laat plaats voor de toorn (van God), want Hij heeft gezegd: Ik zal het vergelden. Kortom: het echt ermee rekenen dat de Rechter voor de deur staat en het leven in dat vertrouwen, het daar zo vast op rekenen dat het ons doen en laten beheerst.

In de tijd van de grote reformatie leefde dit geloof zeer sterk bij de vervolgte kerk, blijkens art. 37 van de Nederl. Geloofsbelijdenis en antw. 52 van de Catechismus. Het is de vraag of het in onze tijd inderdaad nog wel zo leeft. Zijn we niet wat schrikachtig voor zulke taal als daar gehoord wordt? Zijn we niet geneigd de twistzaak van Gods verdrukte kinderen uit vroeger en later tijd wat te relativiseren? Klinkt het ons niet al gauw wat erg hoogmoedig in de oren als daar gesproken wordt van God die recht zal doen, alsof de hoge God zo zwaar zou tillen aan onze vechtpartijtjes? En als je onrecht wordt aangedaan, vinden we het dan niet wat erg lijdelijk om daarmee tot God te gaan? Alsof er geen andere mogelijkheden waren! En als je in 't nauw dreigt te komen, weten we ons er dan niet aardig uit te redden? Je hoeft de zaken toch niet zo op de spits te drijven. Je moet toch ook om jezelf denken. En kunnen we niet flink van ons afslaan? Hebben we de Zoon des mensen nog wel nodig om onze zaken te behartigen? Is het niet wat beneden onze waardigheid Hem erbij te halen?

De Here had heus wel reden om te vragen: zal dat geloof er dan nog wel zijn? Als het almeer de schijn van recht aan gaat nemen. Als de gedachte veld wint dat God zich met zulke zaken niet bemoeit....

Er is ook heus wel reden om onszelf af te vragen of wij in dat geloof nog wel leven. Hoe zal Hij ons aantreffen, als Hij komt om naar zijn vurige begeerte recht te verschaffen, volkomen eerherstel en schadeloosstelling te brengen voor al de zijnen die daarin zijn te kort gekomen?

Hebben we daar nog op gerekend? Zal Hij dan komen ook op ons gebed om recht? Recht voor Gods verdrukte kinderen, in China en Oost-Duitsland en Spanje b.v. Of interesseerde ons dat niet. Hadden we wellicht maar liever dat Hij nog wat was weggebleven, want we hadden het juist zo goed. Zal Hij dan komen op ons aandringen bij Hem om toch recht te komen doen ook aan verdrukten, belasterden, verdacht gemaakten, ten onrechte in een hoek gedrukten of eruit georganiseerden in Nederland? Of hebben we daar niet zo zwaar aan getild, zo geen erg in gehad, of maar wat meegedaan en meegepraat, want iedereen doet het en ze zullen het er ook wel naar gemaakt hebben en je moet toch ook om je positie denken.

Zal Hij dan komen ook omdat wij door onze trouw aan Hem in de verdrukking zijn geraakt en ons toen tot Hem gewend hebben om hulp, in hoger beroep gegaan zijn bij Hem? Of hebben we er wel voor opgepast om in de verdrukking te komen of ervoor gezorgd, slim of brutaal, dat we er weer uit kwamen? Hebben we er wel ooit over gepraktiseerd om ons tot Hem te wenden in zulke dingen?

Ja, als Hij komt, komt Hij dan als geroepen? Was het, wat ons betreft, nog wel nodig? Wat verwachten we eigenlijk van zijn komst? Soms ook licht in oude en nieuwe, ook kerkelijke rechtzaken, soms ook behandeling van dergelijke zaken?

Wachten we nog wel op zijn komst? Of zijn we inmiddels, zelf van 't recht geweken, onszelf gaan wreken.

Hij zal recht doen. Dat is geen vraag. Het is alleen de vraag of wij dat dan nog zullen vinden of mogelijk achten, of wij daar dan nog aan zullen denken en daar rekening mee houden, echt om zijn blijven vragen.

Dát is de vraag: gelooft u dat echt? Als de Here er niet gerust op was, moeten wij ons maar niet te gauw van deze vraag afmaken.

Surhuisterveen.

J. D. Janse.

Diakonie met heel de persoon

In de kerk worden alle leden door de Heer Jezus Christus opgeroepen elkander te helpen en te dienen. De gemeenschap der kerk, de gemeenschap der heiligen, is een gemeenschap van alomvattend wederzijds dienstbetoon. Als de kerk zulk een gemeenschap niet is, is ze niet meer dan een caricatuur van wat ze zijn moet.

In de Schrift wordt ons dat op duidelijke en klemmende wijze op de ziel gebonden. Speciaal Paulus heeft daarop gewezen. In één en hetzelfde lichaam zo schreef hij aan de Romeinen bezitten wij veel ledematen. Welnu zo vormen wij, de gelovigen, één lichaam in Christus. Wij zijn als afzonderlijke leden daarin geheel op elkaar aangewezen. En wij moeten daarom allen alles wat wij van God ontvingen ten nutte van de anderen gebruiken.

Ook in zijn brieven aan de Korinthiërs wijst Paulus met alle nadruk op deze stand van zaken. Het menselijk lichaam, zo lezen we daarin, vormt ondanks de verscheidenheid der ledematen één geheel. Alle ledematen hoe vele ook, maken tezamen één lichaam uit. Zo is het nu ook met Christus! Allen die leden van Christus zijn, Joden en Grieken, slaven en vrijen, zijn namelijk in de kracht van één en dezelfde Geest door de doop één enkel lichaam geworden. Allen werden zij gedrenkt met één Geest. En omdat het zó met de gelovigen in de kerk staat, bestaan alle leden der kerk vóór alles voor elkaar. Ja, pas als de leden der kerk met en voor elkaar bestaan en leven zijn zij echte leden van de kerk, dat is: leden van het lichaam van Christus. Het is in een lichaam immers zó, dat geen enkel orgaan daarvan voor en op zichzelf bestaat, maar uitsluitend is en uitsluitend leeft dóór en vóór het lichaam. Een orgaan, een lid van het lichaam, is dan ook te gezonder en sterker naarmate het meer en beter functioneert in en ten behoeve van het gehele lichaam.

* * *

Bij het dienen en helpen komt het nu in de eerste plaats aan op het **zich persoonlijk inzetten** daarbij.

Er wordt in de wereld en ook in de kerk enorm veel hulp geboden waarbij dat niet het geval is. Die hulp bestaat namelijk vaak in het geven van „iets”. Maar — er wordt dan niets meer gedaan als dat geven van „iets”, of van „veel”, of misschien wel van „heel veel”. Geld b.v. of ander stoffelijk goed. Maar daarbij blijft het. De persoon die dat geeft blijft er zelf buiten. Hij wil niet **zichzelf** geven. En daarom geeft hij „wat”.

Soms geeft men zelfs alléén maar om van de zaak af te zijn. Om er niet langer mee lastig gevallen te worden. Dat geven kan dan zijn het sussen van het geweten of een soort zoenoffer voor de innerlijke onwil om tot de ware liefdedaad te komen. Een diaken vertelde me eens dat hij met het oog op het waken bij een oude zieke zuster een beroep deed op een aantal gemeenteleden. De ziekte duurde langer dan verwacht was. Het werd steeds moeilijker „vrijwilligers” te vinden voor deze liefdedienst. Het waken bij deze zuster was ook geen plezierig werk. En het overkwam de diaken meermalen dat men hem geld aanbod om van dit werk van barmhartigheid af te komen!

Natuurlijk zou het dwaasheid zijn het geven van geld of van goederen zonder meer te diskwalificeren. Er is ook het in Gods oog zeer kostbare „penningske der weduwe”. En het geven van geld, van véél geld, voor de arbeid in het Koninkrijk Gods en van de kerk is en blijft zonder meer broodnodig. Bovendien kan veel van de hulp, de dienst die van de gelovigen met het oog op de voortgang van Gods rijk en de opbouw van de kerk gevraagd wordt op geen andere wijze worden geboden dan in de vorm van geld. En dat geven van geld kan inderdaad en ten volle een werk des geloofs en der liefde zijn!

Maar dit alles mag er ons oog niet voor doen sluiten dat het geven van geld voor „een goed doel” heel dikwijls betekent een camouflage van de onwil om de ware, de eigenlijke hulp te verlenen. Het kan een verbergen zijn van de weigering om **zichzelf** in te zetten voor de dienst der barmhartigheid.

Bovendien kan het geven van geld gemakkelijk de aanleiding worden om in zichzelf te roemen. Hoe vaak heeft men niet geglorieerd met grote collecten, met grootse weldadigheidsacties. Op welk een wereldse, ja, geraffineerde manier heeft men daar soms reclame voor gemaakt. Wat was het strelend in de miljoenen-aktie van Mies Bouwman mee te doen. Men kreeg daardoor bovendien ook nog de kans om op het T.V. scherm te verschijnen!

Ik hoorde eens het volgende. In een grote gemeente werd veel over evangelisatie gesproken. Er werd ook veel aan „gedaan”. Dat wil zeggen: Er waren verschillende commissies voor dit en dat. Er werd ook voor „het werk der evangelisatie” gecollecteerd. En er werd een groot aantal evangelisatiebladen verspreid — via de post. Maar de gemeente zelf deed zo goed als niets! Ten slotte werd er over gesproken een actie te voeren om te kunnen komen tot het beroepen van een predikant die zich geheel aan de evangelisatie-arbeid zou wijden. Toen men daarmee bezig was zei een ouderling: Als die actie slaagt zal de gemeente vast en zeker zeggen: **Wij** doen veel aan evangelisatie. **Wij** hebben er zelfs een speciale predikant voor! Maar hoogstwaarschijnlijk zullen de leden van de gemeente dan nog minder gaan doen dan ze reeds deden. Want ze zullen leven uit de geruststellende idee dat het werk nu voor hen wordt gedaan. Voor een koopje zijn ze van dat karwei afgekomen!

Met het oog op dit geven van geld om van het eigenlijke, het door God gevraagde helpen-in-de-nood af te komen, schreef de bekende Reveil-man Heldring eens: „Mijn hart wordt vijandig tegen alle genootschappen. Waarom? Dat is het materiële Christendom zonder geest en leven. Genootschappen zijn rustpunten, waar de mens zijn geloof en liefde nederlegt, om eens te zien wat goeds hij met zijn f 5.— doen kan. Arme vijf guldenwereld. Voor vijf maal vijf gulden kan iedereen tegenwoordig **zijn**: een zendeling, een bijbelverspreider, een protestant, een gevangenenbezoeker, een man van het Nut van 't Algemeen. Want het heet: betaal! en gij zijt Christen. En alle mogelijke loftuitingen kunt gij nu ook op uzelf toepassen!”

* * *

Waar het in de onderlinge dienst der barmhartigheid, in de onderlinge diakonie binnen de kerk van Christus dus voor alles op aankomt is het zich persoonlijk daarvoor inzetten. Die diakonie moet beoefend worden in **dadén der liefde**.

In de Schrift wordt daarop steeds gewezen.

In Matth. 25 spreekt onze Heiland ervan dat zijn discipelen hongerigen te eten en dorstigen te drinken moeten geven. Ze zullen vreemdelingen opnemen en naakten kleden. Het gaat daarbij dus beslist niet om het geven van wat geld en het sturen van wat eten of een pak kleren, of om het zenden van een brief of boek. Neen Christus vraagt uitdrukkelijk de liefdevolle, persoonlijke zorg voor deze armen en ellendigen, het ingaan in hun moeite en nood, het liefdevolle meedragen daarvan. Dat wil zeggen: het zichzelf geven aan deze stakkers. Desnoods met de inzet van het leven!

Paulus tekent dat persoonlijke ingaan in en meedragen van de ellende, de zorg, de moeite van de medebroeders in zijn tweede brief aan de Korinthiërs op prachtige wijze. Hij schrijft daarin namelijk: Dag in dag uit drukt mij de zorg voor al de gemeenten. Niemand is zwak of ik ben het ook. Niemand komt ten val of het grijpt me in de ziel (2 Kor. 11 : 29). Inderdaad in dit ene zinnetje wordt alles gezegd wat hier moet gezegd worden. Ik kan een ander alleen dan helpen en ik help hem ook alleen dan als ik naar de wet van Christus zijn „last”, zijn moeite en ellende op mij neem, die mee draag. Dat wil zeggen: mij voor hem verantwoordelijk weet bij God, zijn kruis meetors, zijn strijd meestrijd, in zijn nood met waarachtig medelijden inga. Er is in het echt christelijke barmhartigheidsbetoon altijd de priesterlijke dienst, het voor de ander intreden en optreden. Er is daarin de ware gemeenschap der heiligen in die liefde welke de zaak van de

ander tot de eigene maakt. Daarom — het is door hen die verstaan wat het is barmhartigheid te betonen en te ontvangen reeds meermalen gezegd — daarom kan een handdruk, een woord, een blik voor een stakker, voor een die in grote nood verkeert, véél meer zijn dan de royaalste materiële hulp. En daarom is materiële hulp zonder dit deelnemen in de ellende, zonder dit persoonlijke meedragen van de nood in de grond der zaak zo hard en koud, ja beledigend en wondend. Juist in de diakonie van de barmhartigheid moet de gestalte van Christus oplichten die onze ziekten op zich genomen en onze smarten gedragen heeft.

De ware groten in het Koninkrijk Gods waren zij die zich zelf hebben gegeven aan hun lijdende medebroeders. We hebben allen wel gehoord van de mannen en vrouwen die zich zo opofferden, soms in de letterlijke zin van het woord, aan krankzinnigen, idioten, epileptici, melaatsen, prostitueés, tuberculoselidiers aan de verschoppelingen in deze wereld.

Ik las dezer dagen het ontroerende verhaal van Kandar, de evangelist van de melaatsenkolonie Dana Radja op Java, de man die zelf melaats was geworden. Laat ik er een stukje van overschrijven.

„Hij was een arme naar de wereld. Hij had geen vrouw en geen kind. Geen huis of gezin. Geen geld en geen goed. Zijn enig uitwendig bezit was een geschonden, vreselijk gesloopt en ten dode gedoemd lichaam. Zo vond ik hem. Het was vreselijk om te zien. Hij zat daar stil en zwijgend en gehurkt op de balabalé. De oude verschoten sarung dekte schamel het tere lijf, dat zo deerlijk geschonden was. Hij zat daar stil ineen als een oud, bevend vogeltje. De handen waren tot stompjes geworden. De voeten waren weggevreten. Het gezicht met diepe putten en groeven mismaakt.

Zo zat hij daar stil en eenzaam temidden van zijn lotgenoten.

Achter hem op een plankje lagen keurig bijeen enkele boeken. Ook een Javaanse bijbel.

Soms neemt hij die Bijbel in zijn arm en het stompje van de andere hand drukt dan in monotoon, maar aangrijpend beweeg de bladen om.

Dat was Kandar, de goeroe indjil, de evangelist van Dana Radja, de man, die al meer dan dertig jaren de plaag van zijn God droeg.

„Hij was geheel melaats”. „Van de hoofdschedel tot de voetzool toe”. „Er was niets geheels aan hem.”

„De eerste maal dat ik hem ontmoette”, zo vertelt ds Sillevius Smitt, „zeide hij niet veel meer dan telkens weer dat éne: ik ben maar zo gelukkig, ik ben maar zo gelukkig, ik ben maar zo gelukkig”.

„Maar dat ziek zijn dan, Kandar?” Zijn antwoord sprak dan van zeer lichte verdrukking, die welhaast voorbij gaat. Let wel een zeer lichte verdrukking en dan moet men meer dan dertig jaar melaats zijn geweest!

Bij het heengaan, toen we al afscheid hadden genomen die eerste keer dat ik hem mocht ontmoeten, zeide hij: „Ik wil u graag iets zeggen, toean pandita”.

„Wat is het Kandar?”

Hij zeide: „In één ding ben ik veel rijker dan u, dominee, veel rijker”.

Ik zeide: „Dat kan, Kandar, want God heeft u veel langer en zwaarder beproefd dan mij; wat is het, waarin gij zo rijk zijt?”

Hij zeide: „Ik weet wat het zeggen wil te belijden: Ik geloof de wederopstanding des vleses”.

Dit is het verhaal van Kandar die zich met lichaam en ziel gaf aan de melaatsen om der wille van de Meester.

* * *

Hoe komt het toch dat van dat zelfverloochenende, dat zich zelf weg cijferende dienen zo weinig wordt gezien in de gemeente Gods?

Hoe komt het toch dat broeders en zusters in plaats daarvan soms zo meedogenloos hard en bitter tegen elkaar kunnen zijn?

Hoe komt het toch dat over dit allereerste, dit beslissende in het leven der kerk en der gelovigen zo weinig wordt gesproken en gepreekt?

Zou het soms zijn omdat we nog zo weinig kennen van de oneindige liefde waarmee Christus zondaren en ellendigen liefheeft?

C. V.

INHOUD:

Het geloof dat Hij recht zal doen	J. D. J.
Trouw aan de akkoorden	C. V.
Diakonie met heel de persoon	C. V.
De sabbat (I)	G. V.
Mensen op zondag (I)	J. W.
Ingezonden	
Driemaal een vlinder	P. A. H.
Kerkwerk Italië	P. G.
Persschouw	
Kerknieuws	

Trouw aan de akkoorden

Al werd daaromtrent in de eigen pers geen mededeling gedaan, het is overal in den lande bekend dat door de kerkeraad van Groningen-Zuid een tuchtprocedure werd geopend tegen ds Van der Ziel. Deze kerkeraad sprak namelijk een tijd geleden uit dat deze predikant „schorsingswaardig” was. Die uitspraak is zeer ernstig. Want volgens de Kerkorde mogen predikanten alleen geschorst worden vanwege het bedrijven van „een openbare grove zonde, die der Kerk schandelijk of ook bij de Overheid strafwaardig is”.

Nadat de kerkeraad van Groningen-Zuid het bovengenoemde oordeel over ds Van der Ziel had uitgesproken nam hij de stappen die gedaan moesten worden om ds V. d. Z. in feite te schorsen. Met het oog daarop wendde hij zich tot de kerkeraad van de genabuurde kerk — die van Groningen-Noord. Volgens de Kerkorde mag een kerkeraad nooit alléén 'n ambtsdrager schorsen. Dit mag n.l. alleen geschieden „door voorgaand oordeel des kerkeraads derzelve en der naastgelegen gemeente”. Het bleek evenwel dat de kerkeraad van Groningen-Noord niet bereid was aan de schorsing van ds Van der Ziel mee te werken. De schorsing van ds V. d. Z. ging daarom niet door.

In overeenstemming met de regels van het Kerkrecht wendde de kerkeraad van Groningen-Zuid zich daarop tot de classis Groningen. Het is namelijk regel dat als de daarbij in eerste instantie betrokken kerkeraden ten aanzien van de schorsing van een ambtsdrager niet tot overeenstemming kunnen komen zij deze zaak voor de classis brengen die dan daarover moet beslissen.

Zo kwam de zaak van ds V. d. Z. op de classisale vergadering van Groningen. Deze besloot evenwel, precies als de kerkeraad van Groningen-Noord, niet mee te werken aan een schorsing. Zij nam namelijk het volgende besluit:

„1. aan het verzoek van de kerkeraad van Groningen-Zuid niet te voldoen;

2. de kerkeraad te adviseren dit niet-kerkelijke optreden van ds Van der Ziel alsnog voor zijn rekening te laten;

3. de kerkeraad te adviseren de tucht procedure te beëindigen;

4. de kerkeraad van Groningen-Zuid te adviseren met ds Van der Ziel de achtergronden broederlijk door te spreken.”

De kerkeraad van Groningen-Zuid heeft evenwel dit besluit van de classis niet „voor vast en bondig” gehouden en heeft daarop ds Van der Ziel voor zijn ambtelijke arbeid in de kerk van Groningen-Zuid geschorst.

Deze schorsing is een ernstige zaak. We zeiden het boven reeds: een schorsing mag alleen worden uitgesproken op grond van **groe zonden** die der Kerk schandelijk zijn. Bovendien, juist wij vrijgemaakten hebben al de bitterheid van schorsingen vanwege niet bedreven „groe zonden” ondervonden en erover bij God geklaagd. Er is onder ons gezegd dat dit schorsen was „het vergieten van ambtelijk bloed”. Gaan wij nu zelf doen wat we anderen verweten? En wat de schorsing van ds V. d. Z. betreft: ze is een voor ieder duidelijke schending van de Kerkorde. Nooit mag een kerkeraad op eigen gelegenheid een ambtsdrager schorsen! In de dagen der vrijmaking hebben we met alle kracht geprotesteerd tegen de overtreding van de vastgestelde en bezworen kerkelijke rechtsregels en tegen de redeneringen welke beoogden die overtredingen goed te praten. Indien wij dit kwaad nu zelf gaan bedrijven moeten we ten aanzien van de vrijgemaakte kerken zeggen: Ikabod — de eeris weg.

Laten we trouw blijven aan de kerkelijke akkoorden. C. V.

De Sabbat

I

Van de schepping of van Sinaï?

Eén van de knooppunten bij de vraag omtrent de wekelijkse rustdag is de kwestie: dateert de inzetten van de sabbat van de schepping of van de wetgeving op de Sinaï? Of, zo kan men de zaak ook stellen, was het sabbatsgebod voor Israël iets nieuws of was het zo, dat de Here een oud en misschien vergeten gebod aan Israël opnieuw inscherpte?

Het belang van de vraag springt in het oog. Want indien de sabbat dateert van de schepping dan is dit gebod een gebod voor alle tijden en voor alle volkeren, voor Jan en alleman. Dan zijn ook tot op de dag van vandaag al de inwoners der wereld gehouden de rustdag, de wekelijkse, te houden. En dat zou ook b.v. voor de taak der overheid heel wat betekenen.

Het antwoord op de vraag moet luiden: de sabbat is niet een ordinantie des Heren van de schepping der wereld af, maar zij was alleen een inzetten voor Israël. Dat blijkt uit het volgende:

a. Wanneer het Woord Gods door Israëls profeten zich richt tot de heidenvolken worden hun allerlei zonden voorgehouden: wat zij tegen Gods volk hebben misdreven en tegen Gods heiligdom, hun moord en doodslag, hun oorlogsgruwelen enz., maar nooit heeft de HEERE hen bestraft dat ze zijn sabbat(ten) niet onderhouden, geen rustdag(en) kenden. En dat spreekt temeer omdat de HEERE het niet-vieren van de sabbat in Israël met de doodstraf bedreigd had: Exodus 31 : 14, 15; 35 : 2. In Israël werd in dagen van afval het niet onderhouden van de sabbat door de profeten als een hoofdzonde bestraft: Ezechiël 20 : 13. En de wederkeer tot de dienst des HEEREN bleek door het in ere houden van de wekelijkse rustdag: Jesaja 58 : 13; Jer. 17 : 19-27; Ezech. 20 : 20, 44 : 24. En het is bekend welk een belangrijke plaats de wederinstelling van de sabbat innam in de reformatie onder de weergekeerden uit de babylonische ballingschap onder Nehemia: Neh. 10 : 32 en vooral 13 : 15-22.

b. Wanneer de apostelen met het evangelie komen in een heidense wereld hebben zij de zonden onder het heidendom ontdekt: de afgoderij en de beeldendienst, hun haat, moord en doodslag, hun ongehoorzaamheid aan de ouders en overheden, echtbreuk, overspel, homosexualiteit, diefstal, roof, luiheid, dronkenschap, onmatigheid, maar nooit hebben de apostelen het niet-onderhouden van een wekelijkse rustdag aan de heiden verweten.

c. Het is ook opvallend dat in het enige boek van het oude Testament dat buiten Israël speelt, het boek Job, een boek dat althans de historie beschrijft van een niet-israëlitisch man, die God vreesde in een voluit heidens milieu, met geen woord over de sabbat wordt gerept. Job heeft meer dan eenmaal hartstochtelijk zijn onschuld verdedigd tegenover zijn vrienden en zijn gerechtigheid en trouw voor de HEERE beleden, dat hij nimmer afgoderij had gepleegd met zon en maan, geen onrecht had gedaan aan slaven, weduwen en wezen, Job 31, integendeel: „het hart der weduwen deed ik vrolijk zingen” 29 : 13; maar nooit ontkent hij dat hij de sabbat zou hebben ontheiligd of verdedigde hij zich tegenover zijn vrienden door op te merken dat hij de sabbat zou hebben geëerd. Job heeft de sabbat klaarblijkelijk niet gekend.

d. Hetzelfde geldt van het wél israëlitische boek der Spreuken. Deze spreuken geven ons de wijsheid van de wet van Mozes. Men zou kunnen zeggen dat we in de Spreuken te doen hebben met de wet van Mozes na een distillatie proces: hier vind enwe de wijsheid der wet zoals ze voor de gemeente van alle eeuwen van kracht blijft en ook in het Spreukenboek is er van Israëls sabbat(ten) geen spoor.

e. Ook merken we van de sabbat niets in de periode voor de wetgeving op de Sinaï. Wel waren er in deze periode der geschiedenis de heilige publieke samenkomsten van Gods volk sinds de dagen van Enos: Toen begon men de Naam des HEEREN aan te roepen, Gen. 4 : 26, maar nergens bemerken we dat

deze openbare samenkomsten gebonden waren aan bepaalde dagen, aan één bepaalde dag. In de voor-israëlitische periode van de kerkgeschiedenis was er van de sabbat geen sprake.

f. Dat heeft Israël ook zelf blijkbaar goed verstaan. Want wanneer in de dagen van Nehemia de uit Babel teruggekeerde ballingen in een aangrijpend dank- en boetegebed de weldaden opsommen die de HEERE aan Israël bewezen had, de verlossing uit Egypte, de doortocht door de Rode Zee en wat er nog meer is gevolgd, dan krijgt onder dat alles ook de sabbat een plaats: „Ook hebt Gij hen uw heilige sabbat doen kennen en hun geboden, inzetten en een wet gegeven door de dienst van uw knecht Mozes” Neh. 9 : 14.

Reeds hier is de conclusie gewettigd: de sabbat was alleen voor Israël en niet voor alle volkeren en voor alle inwoners der wereld. Hij behoorde als b.v. het sacrament der besnijdenis en de andere sabbatten van Israël tot de israëlitische periode van het verbond der genade.

* * *

Nu zou men daartegen kunnen opmerken dat het vierde gebod zelf in andere richting wijst. Het zegt n.l. in Exodus 20 : 11, als reden voor de instelling van de sabbat: „want in zes dagen heeft de HEERE de hemel en de aarde gemaakt, de zee en al wat daarin is, en Hij rustte op de zevende dag: daarom zegende de HEERE de sabbatdag en heiligde die”. En daarmee wijst Exodus 20 : 11 toch rechtstreeks terug naar Genesis 4 : 3.

Nogmaals: Van de schepping of van Sinaï?

Tegen de stelling dat de instelling van de sabbat dateert van de wetgeving op Sinaï en niet van de schepping wordt wel aangevoerd dat Exodus 20 : 11, dat herinnert aan Genesis 2 : 3 in andere richting wijst.

Nu kan men daartegen aanvoeren dat Mozes in zijn afscheidsrede bij de herhaling van de wet voor de instelling van de sabbat ook een andere grond aangeeft. Als reden voor de sabbatsrust geeft hij aan:

„... opdat uw dienstknecht en uw dienstmaagd rusten gelijk als gij, want gij zult gedenken dat gij dienstknechten in het land Egypte geweest zijt, en dat de HEERE uw God u vandaar heeft uitgeleid met een sterke hand en met een uitgestrekte arm; daarom heeft u de HEERE uw God geboden de sabbatdag te houden”. Deut. 5 : 15. Als reden voor de instelling van de sabbat wordt hier genoemd: het gedenken van de verlossing uit Egypte. Daar had Israël de sabbat niet gekend, maar dag in, dag uit onder de zweep van de drijvers hard slavenwerk moeten doen. Nu het door de HEERE berijd is moet het als een vrij volk niet slaaf van zijn arbeid worden, maar ook van zijn arbeid weten te rusten. Om op die rustdag te gedenken aan de bevrijding uit Egypte: Wat hebben we het goed! — toen nooit rust, thans elke week een vrije dag. Wat heeft de HEERE het met ons wél gemaakt. En de dankbaarheid voor die verlossing uit Egypte moest Israël nu ook bewijzen door goed te zijn voor zijn israëlitische en niet-israëlitische slaven. Ze moesten niet zijn als de egyptenaren, die hen hadden uitgebuit, maar als de HEERE, die zijn volk ook eens echte gezegende rust gaf.

Blijft Exodus 20 : 11 en Genesis 2 : 3.

Beginnen we met Genesis 2 : 3.

In vers 2 staat: „Toen God op de zevende dag het werk voltooid had, dat Hij gemaakt had, rustte Hij op de zevende dag van al het werk dat Hij gemaakt had.” Daar staat wat God op de zevende dag van de scheppingsweek heeft gedaan: Gerust van zijn werken. Dat wil zeggen: voordat een nieuwe week begon heeft God op die zevende dag geen nieuwe scheppingswerken voortgebracht, doch zich in wat Hij tot stand gebracht heeft verlustigd en verblijd.

Dat deed de HEERE God op de zevende dag.

En dan volgt in vers 3: „En God zegende de zevende dag en heiligde die, omdat Hij daar-

op gerust heeft van al het werk, dat Hij scheppende tot stand had gebracht".

Wannéer zegende en heiligde de HEERE de sabbat?

Niet op die zevende dag zelf.

Maar later.

Niet toen en niet terwijl Hij rustte.

Maar omdat Hij op die dag gerust hééft van zijn scheppingswerken.

Wanneer deed de HEERE het dan?

Wel, bij de wetgeving op Sinaï.

En waarom nam God bij de instelling van de sabbat op Horeb niet de eerste, niet de derde, niet de vijfde, maar de zevende dag als rustdag?

Daarop geven Exodus 20 : 11 en Genesis 2 vers 3 het antwoord: God de HEERE zegende en heiligde (niet de eerste, de derde, de vijfde, maar) de zevende dag als de rustdag voor Israël, omdat Hij in de scheppingsweek zelf op de zevende dag had gerust van zijn werken. Omdat de HEERE destijds zelf van zijn scheppingswerken had gerust vond de HEERE dat, toen Hij aan Israël een rustdag gaf, de mooiste, de geschiktste dag van de week.

In Genesis 2 : 3 wordt dus **niet** gezegd dat de HEERE terstond bij en na de schepping de zevende dag tot rustdag gaf voor de mens.

Maar in Genesis 2 : 3 wordt aan Israël gezegd: Gij hebt van de HEERE de sabbat ontvangen, de rustdag op de zevende dag der week. Weet ge waarom de HEERE u die zevende (en niet een andere) dag tot rustdag gaf? Dat deed de HEERE, omdat Hij destijds Zelf ook op de zevende dag heeft gerust.

We moeten daarbij bedenken dat ook het boek Genesis de verhalen van de schepping en de aartsvaders vertelt **aan Israël**. En aan Israël, dat bij de wetgeving op Sinaï de sabbat ontvangen had, wordt nu in het voorbijgaan, gezegd: Gij hebt de sabbat, de zevende dag als rustdag. Die heeft de HEERE u gezegd, tot een dag van zegen gegeven, en geheiligd, bestemd voor zijn dienst. Dat deed de HEERE omdat die zevende dag ook voor Hem zo'n blijde dag is geweest bij de schepping des hemels en der aarde. Rust gij van uw werken gelijk God destijds heeft gerust van de zijne.

Hier wordt dus reeds in Gen. 2 : 3 niet van de **instelling** van de sabbat gesproken, maar na de instelling van de sabbat op Sinaï aan Israël gezegd waarom de HEERE de sabbat stelde op de zevende dag en niet op een andere. En dat zelfde doet Exodus 20 : 11.

(Wordt vervolgd)

G. Visee.

over de activiteiten op resp. zondagmorgen en zondagmiddag:

Zondagmorgen (in procenten)					
	1	2	3	4	5
Wandeling, enz.	6.3	4.8	5.6	3.6	4.3
Familiebezoek	1.8	4.8	6.3	6.0	5.8
Sport	0.9	0.5	1.3	0.2	1.2
Dagtrek naar buiten	13.5	9.5	11.3	2.9	7.9
Weekeind naar buiten	6.1	4.2	4.5	4.6	4.1
Kerkbezoek	0.5	56.2	11.8	53.6	22.5

Zondagmiddag (in procenten)					
	1	2	3	4	5
Kerkbezoek	0.2	1.2	1.4	27.4	3.4
Wandeling	11.9	12.8	12.5	13.2	11.2
Familiebezoek	10.4	10.4	10.6	9.1	8.7
Bioscoop/Sport	5.1	4.0	2.3	0.7	1.8
Middagtrek n. buiten	11.0	15.8	12.6	7.7	17.6

De vijf kolommetjes stellen respectievelijk voor: 1, onkerkelijken; 2, R.K.; 3, Ned. Herv.; 4, Geref.; 5, overige Gez.

Uit deze cijfers kan de lezer zelf verschillende conclusies trekken. De eerste indruk is ongetwijfeld, dat de gereformeerden wat de zondagsbesteding betreft, in vergelijking met de andere kerkelijke groeperingen niet eens zo'n gek figuur slaan. Maar bij nadere overdenking komt er toch een gevoel van benauwing.

In de grote- en middelgrote steden van Randstad Holland — laten wij hopen dat het er buiten beter is — is het percentage Gereformeerden dat de zondagmiddag gebruikt voor „recreatie” groter dan het percentage kerkgangers. Bij de Nederlands Hervormden is de situatie ontstellend. Wij wisten al dat op zondagmiddag in de meeste Ned. Herv. Kerkgebouwen zondagmiddags geen diensten zijn, maar dat het zo erg was hadden wij niet durven denken.

Een apart hoofdstuk wordt gewijd aan het kerkbezoek, waarbij een leerzaam staatje wordt gegeven van het kerkbezoek op zondagmorgen in de verschillende gemeenten.

Kerkelijke Gezindte (in procenten)				
	1	2	3	4
Rooms-Katholiek	65.4	60.4	47.2	54.5
N.H. (Orthodox)	28.5	23.6	15.5	28.4
N.H. (Vrijzinnig)	5.5	8.1	5.1	9.9
N.H. (Overig)	10.8	13.7	7.6	11.2
Gereformeerd	61.4	58.8	48.4	43.2
Overige godsdiensten	23.8	29.1	16.1	19.1
Onkerkelijk	0.9	0.5	0.3	0.4

Mensen op zondag

(I)

Hoe brengt de Nederlander zijn weekeind en in het bijzonder zijn zondag door? Deze vraag is belangrijk voor de Overheid, die oog moet houden op geschikte recreatie gebieden, belangrijk voor de ingenieurs van de ruimtelijke ordening, belangrijk ook voor de horeca- en vervoersbedrijven en verder interessant voor het steeds kleiner wordende deel van de bevolking, dat de zondag blijft zien als rustdag in de dienst des Heren.

Nu zijn er over de vakantie- en vrijetijdsbesteding al vele studies gepubliceerd. Maar deze handelen uiteraard maar voor een deel de de weekend- en zondagsbesteding.

De Rijksdienst voor het Nationale Plan heeft onlangs, onder de titel: „Mensen op Zondag” een typografisch goed verzorgd boekwerkje uitgegeven, dat het resultaat bevat van een grootscheepse enquête betreffende de weekeind en zondagsbesteding.

Hoewel wij ons in het kader van deze artikelen niet kunnen bezig houden met de technische opzet van dit onderzoek, moet toch worden vermeld, dat in totaal ca. 15.000 per-

sonen werden ondervraagd in de 4 weken van 25 juni tot 20 juli 1956. Er moet dus rekening gehouden worden met het feit, dat toen de vrije zaterdag niet zo algemeen was als thans. Het onderzoek strekte zich uit over 2 grote gemeenten, n.l. Amsterdam en Rotterdam en 2 middelgrote gemeenten: Hilversum en Zaandam.

Tenslotte moet nog worden vermeld, dat het weer gedurende die 4 weken niet bijzonder gunstig was, hetgeen de trek naar buiten vanzelfsprekend remt.

Hoe sterk het weer de trek naar buiten stimuleert, blijkt uit de verkeerstellingen die zo nu en dan in Amsterdam worden gehouden. Deze wijzen uit, dat op warme zondagen 30 tot 40 procent van de bevolking de stad ontvlucht. Dat betekent dus, dat alleen uit Amsterdam, bij gunstig zomerweer ca. 300.000 mensen op reis zijn. Recreatie zoeken, noemt men dat tegenwoordig.

Wat ons uiteraard het meest interesseert is de vraag of er merkbaar verschil is in de zondagsbesteding van kerkelijke en onkerkelijken. Welnu, de enquête onthult het volgende

Geest en vlees

En daar Jezus bij Zichzelf wist, dat Zijn leerlingen hierover morden, zei Hij tegen hen: „Geeft u dit aanstoot?” Wanneer gij dan den Zoon des mensen (daarheen) ziet opstijgen waar Hij vroeger was, ...? De Geest is het die levend maakt, het vlees baat niets; de woorden die Ik tot u gesproken heb, zijn Geest en zijn leven.

Joh. 6 : 61-63

Ons vorige artikel zijn wij geëindigd met Joh. 6 : 62/3. Op deze tekst willen we nu nog wat nader ingaan.

Het is duidelijk, dat we in vs. 62 te maken hebben met een onvolledige zin. Jezus heeft Zijn woorden niet afgemaakt. Dat is niet zo'n ongewoon verschijnsel. Ook wij doen in de dagelijkse omgangstaal herhaaldelijk van die halve uitlatingen, waarbij de hoorder de rest maar zelf in gedachten moet aanvullen. Ik geef enkele voorbeelden. We zien iemand iets op een bepaalde manier aanpakken, en dan lukt het hem niet. Nu zeggen we: Als je 't zo eens deed, ...?" Om de zin volledig te ma-

ken, zouden we op de plaats van de stippeltjes moeten invullen: „zou het dan niet lukken”. Een jonge weduwe wordt ernstig ziek. Piekerend over haar kinderen zegt ze: „Ze hebben al geen vader meer. Als ik nu ook nog eens kom weg te vallen, ...”. Als vanzelf vult wie dit hoort het ontbrekende aan: „wat zal er dan van mijn kinderen worden” (of: „wat zou dat erg voor hen zijn”).

Nu heeft men echter in onze tekst moeite, de juiste aanvulling te vinden. De één wil lezen: „zoudt ge dan niet nog veel meer aanstoot nemen?”, een ander: „dan zult ge wel tot beter inzicht komen”, een derde nog weer anders.

De richting die wij ingaan, is mede bepaald door wat we in ons vorig artikel ontdekten. Het is toen gebleken, dat „de levendmakende Geest”, van wien in vers 63 gesproken wordt, niemand anders is dan „de Zoon des mensen” uit vers 62. Jezus zegt dus in vers 63 : a) dat de Zoon des mensen levend maakt; b) dat het vlees niets baat. Wat b betekent, hopen we straks nog te zien. Maar zoveel is aanstonds wel duidelijk, dat we hier met een tegenstelling tussen a en b te maken hebben: niet het vlees maakt levend, maar de Zoon des mensen; alleen de Zoon des mensen kan helpen, doch niet het vlees.

Als we dit nu in gedachten houden bij vers

62, dat Jezus' hoorders, willen ze baat vinden, aangewezen zijn op den Zoon des mensen, dan wordt duidelijk, dat het ernstige gevolg heeft, wanneer ze zich niet tot Hem om hulp wenden, maar zich aan Zijn boodschap stoten. Want zalig is wie aan Hem géén aanstoot neemt (Matth. 11 : 6). Maar wie dat wel doet, hem staat het eeuwig verderf te wachten. Als dus Zijn leerlingen **thans, nu God naar hen omziet**, zich stoten aan de woorden van den Zoon des mensen, dan zal het er voor hen niet best uitzien, **wanneer deze genadetijsd verstreken is**. Dan zullen zij, zodra de Zoon des mensen Zijn werk op aarde beëindigd heeft en naar de hemel terugkeert, het komend oordeel te vrezen hebben.

Mij dunkt dan ook, dat vers 62 volledig ongegeveer zo zou moeten luiden: „Hoe erg ziet het er dan voor u uit, wanneer gij den Zoon des mensen ziet terugkeren naar de hemel”.

Deze woorden ademen dezelfde geest, als die welke we in Joh. 12 : 35/36 vinden. Het einde van het verblijf van den Zoon des mensen op aarde is op handen. Maar als Hij dan spreekt van Zijn „verhoging”, Zijn heengaan van de aarde, dan reageert de schare met de opmerking, dat deze „verhoging” niet past in het beeld, dat het Oude Testament van den Christus tekent. Jezus gaat op de opgeworpen kwestie niet rechtstreeks meer in, maar laat alleen een allerlaatste waarschuwing horen: „Maar kort meer schijnt het licht onder u: wandelt zolang ge het licht hebt, anders overvalt u het donker”.

De vier kolommetjes stellen respectievelijk voor: 1, Zaandam; 2, Hilversum; 3, Rotterdam; 4, Amsterdam.

Deze tabel zou er op kunnen wijzen, dat er toch wel waarheid schuilt in de nog al bestreden stelling, dat de kerkgang afneemt, bij toenemende gemeentegrootte. Interessant is verder ook wat „Mensen op Zondag” opmerkt ten aanzien van de leeftijdsopbouw en de sociale status van de kerkleden.

Wat betreft de leeftijdsopbouw, zegt het rapport dat bij de Rooms Katholicken van de leeftijdsgroep tot ca. 14 jaar 70 procent trouw ter kerk gaat, maar dan begint tot ca. 40 jaar de daling in te zetten tot minder dan 50 procent, waarna in de oudere leeftijdsgroepen weer een trouwere kerkgang te constateren valt.

Bij de Nederlands Hervormden gaat van de jeugd tot 25 jaar ca. 13 procent trouw ter kerk. De leeftijdsgroepen boven de 50 jaar brengt het tot 15 procent, maar de leeftijdsgroep tussen 25 en 50 jaar brengt nog geen 10 procent trouwe kerkgang op. Bij de Gereformeerden zijn de verschillen minder groot. Het percentage trouwe kerkgangers ligt hier op ca. 54. De critieke periode ligt hier bij de leeftijd tussen 25 en 35 jaar. Zij halen net de 40 procent.

Vermeld moet nog worden, dat de rapporteurs onder „trouw kerkbezoek” verstaan: elke zondag minstens één maal ter kerk. Ook moet nog worden bedacht, dat het onderzoek plaats vond op vier opeenvolgende zondagen waarop het weer niet bepaald zomers kon worden genoemd. Als dezelfde zondagen eens wél warm zomerweer hadden gebracht, was het percentage kerkbezoekers ongetwijfeld nog lager geweest. Terecht merken de rapporteurs dan ook op, dat de gegeven tabellen zijn gegrond op „steekproeven”. Pas als er 'n behoorlijk aantal van deze steekproeven zijn gehouden, kan een algemene „trent” worden vastgesteld.

Met een herinnering aan de uitkomsten van de verkeerstellingen in Amsterdam op zondagen met warm zomerweer, kan veilig worden aangenomen, dat de uitkomst van deze trent het beeld van het kerkbezoek op zondag nog somberder zal maken.

Zoals boven is gezegd, hebben de rapporteurs ook de sociale status van de kerkbezoekers in hun enquête betrokken.

In een volgend artikel willen wij daar enkele opmerkingen over maken.

Jac. Wijnands

INGEZONDEN

SPAANSE EX-PRIESTER VOOR DE ZENDING NAAR BOLIVIA

De Spanjaard, Don Ramon Alvarez, die pastoor werd in Tineo en die vorig jaar uit de r.k. kerk trad en door het ex-priesterfonds van de stichting „In De Rechte Straat” werd opgevangen, is op 24 juni naar Bolivia vertrokken. Hij zal daar zijn theologische studies voltooien onder leiding van het ex-priesterrefugium van Zuid-Amerika, n.l. van de „Misión Cristo Redentor” in Cochabamba. Aan het hoofd van dit huis staat de Spaanse ex-jezuïet, D. J. Rico.

D. Alvarez maakt deze reis per boot met Sra N. Somonao, met wie hij op 13 juni in het huwelijk trad.

Er is in Zuid-Amerika een enorme behoefte aan zendelingen. Dit laat zich verstaan, daar volgens r.k. publikaties er gemiddeld elke dag duizend r. katholieken in Zuid-Amerika overgaan naar de reformatie. Dat betekent dat voor zulk een groep van duizend pas-bekeerden toch wel minstens twee predikanten elke dag nodig zijn.

De stichting „In De Rechte Straat” verheugt zich er over, dat zij door vele giften in staat is gesteld om de bootreis te betalen, die ongeveer f 4000,— kost. Ook heeft zij op zich genomen om de studiekosten van dhr Alvarez te betalen. (Van zijn vrouw wordt verwacht, dat zij door arbeid verder tot het onderhoud van het gezin bijdraagt). De stichting is blij, dat zij op deze manier de prachtige en zo zeer gezegende zendingsarbeid in Zuid-Amerika kan steunen.

Maar...

Thans is echter de stichting „In De Rechte Straat” aan de grens van haar mogelijkheden gekomen. Er zijn n.l. op het ogenblik negen ex-priesters, waarvan het levensonderhoud en de theologische studies door de stichting betaald worden.

Wil de stichting aan deze verplichtingen, die zij op zich heeft genomen, voldoen, dan kan zij geen nieuwe ex-priesters meer aannemen.

Dat is erg jammer, want er zijn op dit moment nog zeven priesters, die willen uittreden en de steun van de stichting hebben aangevraagd. Daarvan zijn er twee, die dat op korte termijn willen doen.

De stichting zal zich echter genoodzaakt zien om hen te schrijven, dat zij nog enige tijd moeten wachten met uittreden,

in vers 28 gezegd: „niet dat is besnijdenis, wat uiterlijk, aan het vlees geschiedt, . . .”. En zo wordt dan ook in vers 27 in één adem gesproken van „letter en besnijdenis”. „Vlees” zal dus allereerst wijzen op de besnijdenis¹⁾, het teken van Gods verbond dat de Israëlieten in hun vlees dragen (Gen. 17 : 13), zoals „letter” aanduidt de wet van Mozes, die in letters op twee stenen tafelen was gegrift (2 Cor. 3 : 7).

Beide woorden, „vlees” en „letter” noemen dus iets wat kenmerkend is voor het oude verbond: de besnijdenis en de wet van Mozes. En dus is het begrijpelijk, dat elk van beide kan dienen als korte typering van de oude bedeling. Met name gebeurt dit, wanneer het oude verbond tegenover het nieuwe wordt gesteld; in 't bijzonder dan, wanneer het gaat tegen mensen die van het oude een farizees caricatuur hebben gemaakt, en die het niet willen loslaten, nu het nieuwe gekomen is. Als Paulus ziet, dat de Galaten op sleptouw worden genomen door Judaïsten, die hen terug doen vallen in de oudtestamentische wetsdienst, dan zegt hij: „Gij zijt begonnen met den Geest, eindigt gij nu met het vlees?” (Gal. 3 : 3).

En het is frappant hem in dit verband te horen zeggen: „want indien er een wet gegeven was die levend kon maken, dan zou inderdaad uit de wet de gerechtigheid voortgekomen zijn” (vers 21). Daardoor worden n.l. onze gedachten teruggeleid naar Joh. 6 : 63: „De Geest is het die levend maakt, het vlees baat

Tenzij. . . .

Tenzij er spoedig hulp komt opdagen. Zij, die van oordeel zijn, dat de stichting deze priesters (nadere bijzonderheden over hen kunnen natuurlijk niet gepubliceerd worden) toch moet schrijven, dat ze onmiddellijk zullen geholpen worden bij hun uittreden, kunnen dat mogelijk maken door hun hulp over te maken op giro 901.000 van „Stichting In De Rechte Straat” te Velp (Gld.).

VERBAND VAN GEREFORMEERDE STUDENTEN (VRIJGEMAAKT) TE LEIDEN

Op 19 juni 1963 vond de oprichting plaats van het Verband van Geref. Studenten (Vrijgemaakt) te Leiden.

Iedere a.s. Geref. student(e), die overweegt in september de studie in Leiden aan te vangen, kan bij de ab-actis alle inlichtingen verkrijgen over de situatie van het studentenleven in Leiden en over de doelstellingen van het Verband.

Het bestuur heeft zich als volgt samengesteld:

J. G. van der Land, Praeses.
H. F. van der Land, Ab-actis.
J. Scheffer, Quaestor.

Het ab-actiaat is gevestigd: Bilderdijkstraat 1, Leiden.

Namens het bestuur,
Ab-actis van het bestuur,

H. F. van der Land

Men moet niet naar zichzelf
kijken door een vergrootglas.

Men moet naar zichzelf
kijken door een verkleinglas.

En nu de uitspraak: „het vlees baat niets”. Ook daarvan kan men uiteenlopende verklaringen vinden.

De woorden herinneren aan Joh. 3 : 6. En voor de verklaring ervan moeten wij, dunkt me, vooral letten op een plaats bij den apostel Paulus, waar deze - evenals Johannes hier - „den levensmakenden Geest” tegenover iets anders stelt. Dat is 2 Cor. 3 : 6. Daar staan tegenover „de Geest maakt levend” de woorden „de letter doodt”. En met „letter” bedoelt de apostel daar: de wet van Mozes. In Rom. 7 : 10 drukt hij immers dezelfde gedachte aldus uit: „Het gebod, dat ten leven moest leiden, bleek voor mij juist ten dode te zijn”.

Men moet n.l. weten, dat Paulus elders, wanneer hij onderscheid maakt tussen oude en nieuwe bedeling als tussen „letter” en „Geest”, voor de typering van de eerste ook wel het woord „vlees” gebruikt. Wij denken aan het zoëven reeds genoemde Rom. 7. Daar staat in vers 6: „wij dienen in de nieuwe staat des Geestes, en niet in de oude staat der letter”, maar in het voorafgaande vers spreekt Paulus van die oude staat in deze woorden: „toen wij in het vlees waren”.

Evenals „letter”, is dus ook „vlees” een aanduiding van de oude bedeling.

Een helder licht op de oorsprong van dit gebruik van „vlees” valt er vanuit het slot van Rom. 2. Ook daar vinden we in vers 29 de tegenstelling „Geest — letter”: „de (ware) besnijdenis is die van het hart, naar den Geest, niet naar de letter”. Nu wordt echter

niets”. Wij verstaan dus wel terecht deze laatste woorden aldus: uw besnijdenis baat u niets²⁾; dat gij afstamt van Abraham, dat ge behoort tot het volk des verbonds, dat ge leeft onder de wet van Mozes en die stipt tracht te onderhouden: dat alles doet u niet opstaan uit de dood, waarin ge door de zonde gekomen zijt.

Zo verstaan, past deze uitspraak ook heel goed in het verband van de oordeelsdreiging die er ligt in vers 62. We hebben hier dan n.l. een vermaning, zoals Johannes de Doper deed uitgaan tot de Farizeeën en Sadduceeën in Matth. 3 : 7-12. We horen hem daar dreigend spreken van „de komende toorn”: „reeds ligt de bijl aan de wortel der bomen”, „het kaf zal Hij verbranden met onuitblusbaar vuur”. En in dat verband klinkt nu ook de waarschuwing, dat zij zich niet onaantastbaar moeten wanen op grond van hun „vlees”: „beeldt u niet in, dat gij bij uzelf kunt zeggen: wij hebben Abraham tot vader” (vers 9).

D. Holwerda

¹⁾ Vgl. ook Gal. 6 : 13 „. . . . doch zij willen, dat gij u laat besnijden, opdat zij op uw vlees roem kunnen dragen”.

²⁾ Hetzelfde werkwoord (‘baten’) wordt van de besnijdenis gebezigd in Rom. 2 : 25; vgl. ook 3 : 1.

Driemaal een vlinder

Ditmaal niet twee maar drie gedichten ter vergelijking, alle drie handelend over een vlinder, doch vervaardigd door drie geheel verschillende dichters. Isaac Esser behoort thans reeds tot de vergetenen. Hij was een nabloeier van de grote Tachtigers, in wier schaduw hij nimmer heeft kunnen opvallen. Vooral omdat zijn talent te gering en zijn motieven te klein waren. Toch is het nog wel eens goed naar zulk een bescheiden stem te luisteren, want het geluid is wel zuiver, al moge het ons ouderwets in de oren klinken. Zijn gedichtje van de eenzame nachtvlinder paste geheel in de sfeer van de negentiger jaren der vorige eeuw. Toen was er de nabloei van de romantiek, van het beminnen van de idee boven de werkelijkheid, van het onvermogen in dit leven te realiseren wat er aan verlangens in de ziel werd gekoesterd. In een roman als „Eline Vere” van Louis Couperus (wiens honderdste geboortedag in juni van dit jaar werd herdacht) werd aan dit hopeloze en uitzichtloze romantische verlangen stem en uitdrukking verleend. Het is hetzelfde verlangen dat ook Esser's avondvlinder bezielde. De kleine vlinder beminde het onbereikbare, bedwelmde als hij was door het avondlijke uitwissen der contouren. De ster, die van niets weet, blijft uiteraard onberoerd. Speelde deze kleine tragedie zich af in onze tijd, de afloop zou geen andere zijn. Voor een in nood verkerend vlindertje start men geen reddingsruimteraket. Maar onze tijd dicht aan vinders niet meer zulke verheven liefdeverlangens toe. De symboliek van het versje is wel duidelijk: een kleine man, een dromertje, beminde een verheven en ongenaakbare vrouw, en zij bleef van niets weten.

Het gedicht van Jac. van Hattum is veel meer van onze, sociale tijd. In dit vers treedt een mens handelend op, ter redding van wat verloren dreigde te gaan en ondanks goede bedoelingen ook verloren ging. Het is een gedichtje over een ogenschijnlijk onbezorgde vacantedag op één van onze meren. De mensen aan boord van de zeilboot genieten van

zon, wind, bloemen en planten. En dan komt er een dwaas vlindertje over gefladderd, redde-loos verloren, want de vaste wal is te ver voor zijn broze vlerkjes. Een jong meisje (of tengere vrouw) steekt nog haar kleine hand uit om het diertje te redden, maar het is al te laat. In plaats van het bootje of een plant te bereiken lijkt het verdrinkende vlindertje zelf wel een blaadje in de woeling van het kielzog.

Uit beide kleine gedichtjes komt de vergeefsheid van dit leven schrijnend voor ons staan: bij Esser was de kleine vererende liefde vergeefs, bij Van Hattum de kleine redding bedoelende liefde eveneens.

Rispens is van deze drie dichters de meest filosofische. In het begin van zijn vers zien wij hem lezende: een verhaal van Tchekov, de meesterlijke russische novellist uit de vorige eeuw. Hij leest een novelle over een vergeefse liefde à la die van Esser....

Dan ziet de dichtende lezer een vlinder. Niet in de avondlucht, niet boven het zon-
overgoten meer, maar in zijn element: op een blad, wiegend in de wind. Zomerweelde. Rispens weet dat een vlinderleven van korte duur is, ook al wordt het niet altijd geweldadig afgebroken, door eigen schuld, als beide malen hierboven. En Rispens wendt de blik naar binnen. De beschouwelijke ziel heeft iets herkend, er zijn herinneringen opgedoken in de schatkamers der memorie. De wind, het vluchtige element, heeft meeuw en vlinder reeds uit zijn leven weggedreven. En de ziel is weer alleen met zichzelf. Merkwaardig dat dit tot een schoner bewustzijn voert, in dit gedicht uitgebeeld in een steeds vollediger rijm. In de eerste strophe is er slechts een half-rijm: **tuin-schijn**, in de tweede een half-rijm: vinden-dingen en één volledig rijm: tijd-heid; in de derde twee volledige rijmen: even-gedreven en bezat-blad. Het verkregen inzicht bracht de dichter tot vrijheid in gebondenheid; Rispens bleef trouw aan de protestantse lijn!

Rotterdam.

P. A. Hekstra

Kerkwerk Italië

5e verantwoording ontvangen giften

Opnieuw heb ik het grote voorrecht en het genoegen op deze plaats een aantal giften, waaronder ditmaal grotere, te mogen verantwoorden. Zelfs in een ander deel van de wereld blijkt men tot onze grote vreugde aan deze actie van de hulp bij de kerkbouw te Rome te willen deelnemen. Wij ontvingen namelijk een gift van een ons onbekende gever of gevers in Australië. Ook zeggen wij hartelijk dank voor de aanwijzing, die enige inzenders ons deden toekomen, om regelmatig het nummer van de girorekening te vermelden, waarop stortingen gaarne worden ingewacht. Hier volgt het dus weer: **No. 50440 ten name van P. Groen, Rotterdam.** Met gespannen verwachting zien we de verdere blijken van uw milddadigheid tegemoet voor dit goede en mooie doel!

N.N. te K. f10,-; J.H.B. te W. f10,-; uit Australië f119,25; N.N. te U. f300,-; Ds. H.V. te R. f5,-; G.v.M. te S. f5,-; H.H. te R. f10,-; J.K. te E. f25,-; totaal 5e verantwoording f484,25; totaal inclusief vorige verantwoordingen f1.658,75.

P. G.

PERSSCHOUW

Kerk en Kerkelijk instituut

In de Kerkbode van Noord-Holland schreef ds Doornbos onder het opschrift: Kerk en Kerkelijk instituut zijn niet hetzelfde, het volgende artikel:

De gelovigen zijn de kerk. Waar geen gelovigen zijn is geen kerk. Een kerk is goed wanneer de leden sterk zijn in het geloof en godzalig van wandel. Een zending wordt uitgezonden naar de heidenen om daar de kerk te planten. Zolang er door de arbeid van de zending nog niemand tot geloof en bekering is gekomen, is daar geen kerk. De prediking kan goed zijn en zuiver, de degelijkheid en zuiverheid van de prediking maakt de kerk nog niet. Paulus predikte te Athene goed en zuiver, maar een kerk was daar niet, niet bij zijn aankomst en niet bij zijn vertrek, want er waren geen gelovigen en waar geen gelovigen zijn is geen kerk. Men kan zeggen: „Waar een zending is die het Woord predikt, daar is de kerk, want het Woord wordt daar bediend en waar het Woord bediend wordt, daar is de kerk”. Maar dat doet mij denken aan het Roomse: „Waar de priester is, daar is de kerk”.

De gelovigen zijn de kerk. Hoe beter hun geloof, hoe beter de kerk, hoe zwakker hun geloof, hoe zwakker de kerk. Wie gelooft is door zijn geloof een lidmaat van Christus geworden, en dat kan niet verborgen blijven, evenmin als een stad op een berg en een licht op de kandelaar. De gelovigen worden niet pas dan als gelovigen openbaar wanneer ze het besluit nemen om georganiseerd op te treden onder leiding van ambtsdragers, vóór het aan zulk een besluit toe is zijn ze al als gelovigen openbaar geworden en is het al gezien dat de kerk er is.

Bavinck schrijft in zijn Dogmatiek (IV, p. 298): „De gelovigen, die het wezen der kerk uitmaken, worden op tweeërlei wijze openbaar, in de bediening van woord en sacrament, die onder hen plaats heeft, en in belijdenis en wandel, waardoor zij zich van de wereld en ook van andere kerken onderscheiden, d.i. in de kerk als organisme”. Er is wel bezwaar gemaakt tegen de namen kerk als instituut en kerk als organisme, of tegen de onderscheiding van deze twee. Ik geef die namen graag voor betere. Wie heeft ooit een naam gegeven die in alle opzichten past? Maar dit is waar in de woorden van Bavinck dat de kerk openbaar wordt in belijdenis en wandel van de leden van de kerk, waardoor ze zich van mensen uit de wereld onderscheiden. Het instituut met de ambten en de bediening van Woord en sacrament is slechts één van de vormen waarin de kerk openbaar wordt. De kerk wordt openbaar omdat haar leden gelovigen zijn en zij zich gelovig onderwerpen aan het Woord des Heren in leer en leven. Zij leiden een godzalig leven en dat kan in de wereld niet verborgen blijven. Indien de gelovigen zich van de wereld niet onderscheiden door een leven naar de Schrift, is hun geloof afgestorven en de kerk teniet gegaan. De kerk wordt ook openbaar door het georganiseerd optreden van de gelovigen, door de openbare eredienst en door andere zaken, zelfs door koop en verkoop en beheer van goederen van deze wereld. Er moeten gebouwen zijn waar de gelovigen kunnen vergaderen, en daar is geld voor nodig en die gelden die daarvoor nodig zijn moeten worden beheerd. Ik heb er geen bezwaar tegen dat men bij dat georganiseerd optreden van de gelovigen spreekt van kerk als instituut. Maar ik heb er wel bezwaar tegen dat men het instituut voorstelt als was dit eigenlijk de kerk. Het instituut is niet meer dan één van de wij-

EEN EENZAME AVONDVINDER

*Een eenzame avondvlinder
bedwelmde door de geuren der nacht,
ziet ginds aan de lichtende hemel
een wenkende ster, die hem wacht.*

*Hij spreidt er de kleurige wieken
en steigert verlangend omhoog,
omhoog naar de wenkende sterre
aan 's hemels lichtende boog.*

*Hij steigert omhoog en al hoger
en klaagt niet en vraagt niet: hoever?
De toppen des wouds zijn beneden,
en boven hem flonkert de ster;*

*de ster, die van al zijn verlangen,
zijn dragen, zijn deerlijken val,
en in doodsnood trillende vlerken
toch nimmer weten zal.*

Isaac Esser

STERVENDE VLINDER

*Die was te ver van bloem en plant
gefladderd over 't wijde meer,
die haalde niet het blauwend land
en dwarrelde te loevert neer.*

*En zo snel voer de ranke boot,
dat gij vergeefs uw kleine hand
hem toegereikt hebt voor zijn dood
in 't water, ver van bloem en plant.*

*Hij was in 't kielzog even nog
dat purperen coleusblad....;
ik was zo dankbaar, dat gij toch
uw hand hem toegestoken hadt.*

Jac. van Hattum

THE SEAGULL

*Ik las „The Seagull” van Tchekov.
Toen ik opzag in den tuin,
Wiegde een vlinder op het deinen
Van een blad in den zonnenschijn.*

*Alles wat wij ondervinden
Laat een teeken voor altijd
In 't voorbijgaan in de dingen
Van een korte aanwezigheid.*

*En de ziel herkent soms even
Wat zij vluchtig hier bezat,
In een meeuw, met den wind gedreven,
Of een vlinder op een blad.*

J. A. Rispens

zen waarop de kerk des Heren zich aan de wereld toont.

Met recht waarschuwt Bavinck ervoor om de kerk te vereenzelvigen met het instituut. Hij schrijft (Ger. Dogm. IV, p. 288): „Evenals het begrip staat moeilijk te omschrijven is en dan eerst duidelijk wordt wanneer daarin volk en overheid onderscheiden en afzonderlijk behandeld worden, zo is er van het begrip kerk dan alleen een goede definitie te geven als tegen vereenzelving van de vergadering van de gelovigen met haar organisatie in het instituut gewaakt wordt". Terecht wijst Bavinck op het noodzakelijke van deze waakzaamheid. Dat hij zelf in het spreken over de kerk deze waakzaamheid vergeet en telkens maar weer spreekt over de organisatie in het instituut alsof dat eigenlijk de kerk was en hij nauwelijks enige aandacht geeft aan de gelovigen, wijst erop hoe noodzakelijk het is waakzaam te zijn en het een niet met het ander te verwarren en niet het wezen van de kerk te zoeken in het instituut. De kerk als instituut is een onpersoonlijk ding maar de kerk des Heren is geen onpersoonlijke verschijning in de wereld.

Als men handboeken of andere werken over de kerk en de kerkgeschiedenis leest merkt men dat deze waakzaamheid althans bij de schrijvers van zulke werken nooit groot is geweest en dikwijls geheel heeft ontbroken. Als men leest over de kerk van de middeleeuwen, waar leest men dan anders over dan over de organisatie van de kerk in het instituut? En welke schrijver vergeet niet de waarschuwing om de gelovigen niet te vereenzelvigen met de organisatie? Kan men uit boeken over de kerk in de middeleeuwen een andere indruk krijgen dan dat het pausdom de kerk was? Het gaat immers over het pausdom van het begin tot het einde. Maar de gelovigen, die samen het lichaam van Christus vormen, zijn wat anders dan het pausdom.

Het pausdom is een organisatie en nog niet eens een organisatie als vrucht van het geloof. Het pausdom is een vrucht van dwaling en ongelooft, en hoe zou dat de kerk kunnen zijn, een werk Gods in de wereld? Waar was in de middeleeuwen de kerk? Ze was er wel maar ze ging schuil achter de machtige organisatie en leidde in de schaduw daarvan een kwijnend bestaan. Een enkele keer wordt in die organisatie nog iets van de kerk ontdekt. En wanneer er buiten de organisatie iets van de kerk wordt ontdekt geven de geschiedschrijvers daaraan de schimpnaam van sekte. Er waren in de middeleeuwen sekten genoeg, in de organisatie en er buiten, meer erin dan er buiten. De sekten binnen de organisatie mogen van de geschiedschrijvers de naam kerk houden, al wat er buiten is noemen ze sekte, schriftgetrouwen evengoed als dwalenden. De paus kan daarover tevree zijn.

Met de beschrijving van de Gereformeerde Kerken en hun geschiedenis is het niet anders, veel over de organisatie ervan in het instituut, weinig over de gelovigen zelf, weinig over hun geloof en hun leven des geloofs.

Met betrekking tot de Lutherse kerk en de Anglicaanse kerk is het niet anders. Men spreekt over het instituut en nog eens over het instituut alsof dat hetzelfde was als de kerk. En men doet dat ook nog wanneer het allang gebleken is dat het instituut Christus niet meer kent en Zijn Woord heeft verworpen. Men spreekt nog altijd van het instituut als van de kerk wanneer het allang blijkt dat het instituut naar de wereld is gegaan en een deel van de wereld is geworden en voor de wereld ijvert.

De oorzaak?

't Zit er diep in dat het instituut de kerk is. Dat heeft men niet uit de Schrift, ook niet uit de Heidelbergse Catechismus, ook niet uit de Nederlandse Geloofsbelijdenis, ook niet uit de Artikelen tegen de Remonstranten. De drie formulieren van enigheid worden hoog geprezen, maar wie kent ze en wie leeft eruit? De Schrift wordt nog hoger geprezen, maar wie kent de Schrift en wie leeft eruit? Een goede kerk is slechts die kerk waarvan de leden sterk zijn in het geloof en godzalig van wandel. Daar zou genoeg van te vertellen zijn, zoveel dat de wereld de boeken niet zou kunnen bevatten, maar daar gaat de belangstelling niet naar uit. Maar het instituut, daar weten krachtmensen zich meester van te maken en daar kunnen ze wat mee dat het oog der wereld trekt en waarmee ze zich een naam kunnen maken. En daar valt wat van te vertellen!

Hoe was 't met de kerk in het verleden afgezien van het instituut? Daar is moeilijk achter te komen. Zonder geloof geen gelovigen en zonder gelovigen geen kerk.

Waar waren de gelovigen? Hoe was hun geloof? Hoe was 't met de vruchten van het geloof? De strijdende kerk van voorheen is de rust ingegaan en ze heeft nauwelijks sporen achtergelaten.

Met de strijdende kerk van nu is het anders. Die kunnen we vinden, met haar kunnen we meestrijden, aan haar bouw kunnen we arbeiden. Het instituut kan daarvoor diensten doen, maar niet meer dan hulpdiensten.

Het instituut is de kerk niet. En in de loop

van de twintig eeuwen waarin Christus Zijn kerk van het nieuwe testament vergadert, heeft het instituut, buiten de bediening des Woords, meer kwaad gedaan dan goed, meer diensten aan de wereld dan aan de kerk. Niet alleen onder het pausdom. Lutherse, Calvinisten, Anglicanen weten daar ook van.

Daarin heeft ds Doornbos gelijk: we moeten ook t.a.v. de kerk steeds meer Schriftuurlijk, steeds meer confessioneel denken en spreken.

Als de Catechismus over de kerk spreekt zegt hij achtereenvolgens:

1. Als je de kerk wil zien moet je voor alles de Christus zien en naar Hem blijven zien. Alleen in zoverre je Christus ziet en kent ken je ook de kerk.

2. Om de kerk te zien moet je voorts letten op het werk van Christus. Op zijn vergaderen, onderhouden en beschermen van de gelovigen waardoor de kerk ontstaat en blijft voortbestaan.

3. Christus - en Hij alleen - vergadert, onderhoudt en beschermt zijn kerk door zijn Geest en Woord.

4. Van de kerk moet je voorts weten dat zij er was van den beginne af aan en dat ze pas op de jongste dag voltooid zal zijn. Dat wil zeggen: wij leven altijd in een zien dus ook alleen een wordende kerk.

5. Dat alles betekent o.a. dat overal waar Christus zijn Geest en Woord doet uitgaan en zijn genade daardoor overwint de kerk is.

Het is goed in dit verband te denken aan het belangrijke woord van Schilder dat men niet zozeer „het instituut" van de kerk moet letten als wel op „het institueren". Het komt immers aan op het steeds voortgaande institueren der kerk. Het concrete gelovige functioneren van de ambtelijke dienst. Men moet zich als lid van Christus kerk nooit „vastleggen" op een bepaald instituut! Het komt er op aan in de stroom van Christus kerkvergaderende activiteit te blijven. En die kan soms een bepaald instituut verlaten.

C. V.

Over „Eindhoven".

De classis Utrecht van de Chr. Geref. Kerken heeft onlangs het besluit van de Chr. Geref. Kerk van Eindhoven om met de Geref. Kerk aldaar in nauwer contact te treden afgekeurd. De kerkeraad van de Chr. Geref. Kerk van Eindhoven ging over dit besluit in appel bij de Particuliere Synode van het Oosten. Deze synode deed over dit appel de volgende uitspraak:

De P.S. v. h. Oosten, vergaderd op donderdag 20 juni 1963 te Apeldoorn,

kennis genomen hebbend

van het appèl van de kerkeraad te Eindhoven tegen de uitspraak van de classis Utrecht dat het besluit van de kerkeraden van de Gereformeerde Vrijgemaakte Kerk en van de Chr. Geref. Kerk om de dienst des Woords en der Sacramenten voor elkander open te stellen, als onwettig worden beschouwd; alsmede van de in dit appèl vervatte argumentatie van de kerkeraad van Eindhoven tegen de door de classis Utrecht voor haar oordeel aangevoerde argumenten;

constaterende

- dat er in de plaatselijke kerken van Eindhoven, volgens hun getuigenis, na vele gesprekken en ernstige bezinning, een grote mate van toenadering tussen beide kerken tot stand is gekomen, zo zelfs dat een eenheid gebleken is op grond van Schrift en belijdenis;
- dat deze toenadering wel in tegenstelling staat tot de constatering van de l.l. gehouden Gen. Synode dat er in de plaatselijke kerken over het algemeen weinig toenadering tot elkaar te bespeuren is;
- dat het onderhavige besluit door de kerkeraad van Eindhoven reeds in principe voor de Generale Synode van 1962 werd genomen;

erkennende

- dat toenadering tussen plaatselijke kerken van gereformeerd belijden op zichzelf genomen in de verontrustende verdeeldheid een reden tot blijdschap is;
- dat de classis Utrecht verzuimd heeft duidelijk aan te geven waarom dit besluit van Eindhoven niet ligt in de lijn van de uitspraak van de Gen. Synode;

overwegende

- dat het besluit van Eindhoven een unieke beslissing is, die de spanning raakt tussen het kerkverband en de plaatselijke kerk;
- dat de door de cl. Utrecht aangevoerde argumenten uit de D.K.O. niet direct betrekking hebben op deze situatie, maar dat de cl. Utrecht naar analogie van deze artikelen heeft geoordeeld;

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.

H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Tijdelijk adres van de Redactie:

J. Bosch, Engelenbergstr. 4, Kampen

Medewerkers:

Ds. H. Amelink, Langerak.

Dr. W. K. van Dijk, Groningen

P. A. Hekstra, Rotterdam

Dr. D. Holwerda, Zuidhorn

Ds. P. K. Keizer, Groningen

Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven

Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.

Mr. Dr. J. Meulink, Enschede

D. W. L. Milo, Nunspeet

Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht

Drs G. Puchinger, Den Haag

Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden

Dr. J. Stellingwerff, Amstelveen

Ds. B. Telder, Breda

Ds. G. Visee, Kampen

Ds. C. Vonk, Schiedam

Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam

Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging „Opbouw":

adres secretaris en penningmeester:

Van Lynden van Sandenburglaan 16,

Utrecht. Tel. 030-15450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220,

Zeist. Giro 233117.

- dat de Gen. Syn. van Haarlem-Santpoort deputaten voor eenheid onder de geref. belijders opdroeg wegen te zoeken, die tot wegneming van de geconstateerde verschillen met name t.a.v. de toeïgening des heils en met betrekking tot de hantering van het gereformeerd belijden omtrent de kerk, zouden kunnen leiden;

- dat het kerkverband van grote betekenis is in de verhouding tussen twee kerken in de concrete situatie, als de plaatselijke verhoudingen over het algemeen weinig bemoedigend zijn;
- dat Eindhoven zichzelf in een uitzonderingspositie heeft geplaatst t.a.v. de zusterkerken, die over het algemeen in andere verhouding staan tot de Geref. Kerken (vrijgemaakt);
- dat Eindhoven de vervulling van de opdracht aan de door de Gen. Syn. benoemde deputaten ad hoc m.b.t. de wegneming van de verschillen niet heeft afgewacht;

overtuigd

- dat de in Eindhoven geschapen situatie gemakkelijk een tegenstelling kan doen ontstaan tussen deze kerk en de zusterkerken;
- dat de band van het kerkverband Eindhoven in deze situatie zwaarder moet wegen dan de plaatselijk gevonden toenadering, die reeds direct gestalte kreeg in dit besluit;

spreekt uit

- dat om bovengenoemde redenen de formulering van de gronden voor het oordeel van de cl. Utrecht door de P.S. niet wordt overgenomen;
- dat de daad van Eindhoven krachtens de functionering van het kerkverband praematuur en onvoorzichtig moet worden geacht;
- en dat daarom de uitspraak van de cl. Utrecht in zijn intentie als juist moet worden beschouwd;

en verzoekt

de kerkeraad van Eindhoven met alle klem de effectivering van dit voorlopig besluit op te schorten tot landelijk meer klaarheid is gekomen, deputaten aan hun opdracht hebben voldaan en de Gen. Synode zich hierover heeft uitgesproken."

De overweging van deze uitspraak zal bij ieder allerlei opmerkingen en vragen wakker roepen.

Ik zou er nu alleen op willen wijzen dat de eigenlijke zaak, de kern van de kwestie in dit besluit niet aan de orde komt. Ze wordt alleen even zichtbaar in de erkenning dat toenadering tussen plaatselijke kerken van gereformeerd belijden op zichzelf genomen in de verontrustende verdeeldheid een reden tot blijdschap is.

Want de kern van de kwestie is deze: Is de „toenadering" tussen de kerken in Eindhoven naar de Schrift en dus in overeenstemming met de belijdenis? Anders gezegd: hebben we daarin te maken met het werk van de Heilige Geest die de taai zonde van de zondige verdeeldheid begint te breken en de door Christus afgebeden eenheid begint te verwerkelijken? Of hebben we daarin te doen met een werk van de Boze? Met andere woorden: Moet deze zaak met alle goede middelen worden bevorderd of tegengestaan? Pas als deze vragen zijn beantwoord kan men verder spreken en verder handelen.

KERKNIEUWS

VERSLAG OVER DE BIBLIOTHEEK DER THEOL. HOGESCHOOL IN DE CURSUS VAN 1 JUNI 1962-31 MEI 1963

Nu het tijdstip, waarop de bibliothecaris volgens zijn instructie verslag heeft uit te brengen aangaande de Bibliotheek in de afgelopen cursus, nagenoeg samenvalt met het einde van die cursus, past bij voorbaat een bede om clementie voor het geval op een enkel punt het verslag achteraf zou blijken de feiten op de sluitingsdatum niet geheel juist te hebben weergegeven.

Het draagt nu immers enigermate een profetisch karakter, waaraan helaas de zekerheid van het vaticinium ex eventu ontbreekt.

Onder dit voorbehoud mogen we met een toch wel hoge mate van zekerheid de onderstaande fata vermelden.

INKOMSTEN EN UITGAVEN:

Ontvangsten:

Comité Bibliotheekfonds	f	20.500.—
Schooldagcollecte	„	2.103.33
renten	„	413.86
diversen	„	13.80
	Totaal	f 23.030.99
saldi op 7 juni 1962	„	14.828.59
		f 37.859.58

Uitgaven:

kas	f	572.—
Sallandse Bank	„	766.63
giro	„	24.709.70
	Totaal	f 26.048.33
saldi op		
kas	f	299.93
Sallandse Bank	„	2.161.92
Nutsspaarbank	„	9.331.34
giro	„	18.06
		„ 11.811.25
		f 37.859.58

Uit het bovenstaande blijkt, dat, terwijl onze inkomsten iets terugliepen, (met f 517.48, van f 23.548.17 in de vorige cursus tot f 23.030.99 in deze) onze uitgaven belangrijk toenamen (met f 10.870.63, van f 15.177.70 in 1962 tot f 26.048.33 thans) en de inkomsten overtroffen met f 3.017.34, zodat ons saldo bij het sluiten van de cursus was verminderd tot f 11.811.25.

Deze gang van zaken vindt zijn verklaring voornamelijk in het feit, dat we deze cursus meer aandacht besteedden aan de aanschaf van boeken, dan de vorige.

De gelegenheid hiertoe werd ons deels **geboden**, doordat we het gehele jaar door konden rekenen op de hulp van een assistent, deels ook werd ze door ons **geschapen**, doordat we genoeg namen met een nogal embryonale vorm van toegankelijkmaking der nieuwe aanwinsten.

Het is langzamerhand wel duidelijk, dat, willen we van dit gelegenheid-**scheppen**, met de daaraan verbonden bezwaren af, de bibliothecaris een vaste hulp niet zal kunnen ontberen.

Dezelfde ervaringen heeft trouwens indertijd ook reeds Dr. K. J. Cremer opgedaan. Drie jaar na zijn benoeming op 1 juli 1935 zag hij zich genoodzaakt, op de vergadering van Curatoren van 4 juli 1938, o.m. voor het volgende de aandacht te vragen: „Zonder een vast assistent waarbuiten zelfs een gewone Openbare Leeszaal het niet stellen kan, is het aan een inrichting als de onze onbegonnen werk om behoorlijk op peil te blijven”.

Het is bekend, dat Dr. Cremer bij Curatoren een welwillend oor heeft gevonden.

Aanwinsten:

In totaal werden dit jaar (53 nos. van in afln. verschijnende boeken niet meegeteld) 1263 aanwinsten in het Stamboek van de Bibliotheek ingeschreven (tegenover 1103 de vorige cursus, n.l.):

925 boeken, 130 brochures, 45 proefschriften en 163 tijdschriften.

Hiervan kwamen 94 gratis, of als ruil-exemplaar (sinds het toezenden van ons eerste proefschrift aan andere bibliotheken) in ons bezit.

De bibliotheek telt nu in totaal ca. 45.265 banden (38.701 boeken, 5.661 brochures, 226 proefschriften (wij brengen weer eens in herinnering, dat een deel van de proefschriften nog als boek is meegeteld) en 4.451 bdn. tijdschriften).

De Bibliotheek beschikt momenteel nog over ruimte voor het plaatsen van 30 kasten voor de verdere opname van aanwinsten.

Blijft de groei zich op dezelfde voet voortzetten, dan zal deze ruimte over 5 jaar nagenoeg verbruikt zijn.

Wij meenden dit onder de aandacht te moeten brengen, omdat aan een verkeersverstopping nu eenmaal grote bezwaren verbonden zijn.

Boven memoreerden we reeds, dat we niet in staat geweest zijn, alle aanwinsten zo in de catalogus op te nemen, als volgens de door ons gevolgde regels voor de titelbeschrijving vereist is.

Het is misschien wel goed er eens op te wijzen, dat lang niet iedere titelbeschrijving in een paar minuten uit de mouw is geschud.

Als voorbeeld nemen we dan een boek, dat we reeds sinds 1954 bezitten, en dat uit de bibliotheek van prof. A. A. van Schelven afkomstig is.

We kregen er dit jaar in de uitlening voor het eerst weer mee te maken.

Het bevat een verslag van het godsdienstgesprek tussen Gereformeerden en Doopsgezinden te Frankenthal gehouden in 1571. Aan elk der partijen was 1 afschrift van het verslag der besprekingen ter hand gesteld, op 20 juni. De titel luidt: Protocol; Dat is, Alle Handelinghe der Tsamensprekinghe tot Franckenthal... gehouden metten genen diemen Wederdoopers noemet, op den 28. May begonst, ende den 19. Junij int Jaer M.D.LXXXJ. Voleyndet. Naer de Warachtighe Copie wt dat Originael Protocol ghe ruct inde Churf. Stadt Heydelberch... wt de Overlantsche sprake inde Nederlantsche Tale getrouwelick ende onpartijdich overgestelt... By my Hans Bruyninx... Ghedruckt int Jaer Anno M.D.LXXXJ. Den sesten in December.

Al dadelijk zijn we nieuwsgierig naar plaats van uitgave en naam van uitgever (en drukker). Verder willen we weten hoe de verhouding is tot de Duitse uitgave van 1571.

Er bestaat ook een Nederlandse vertaling van Gaspar van der Heyden van 25 Nov. 1571. Hoe verhoudt zich die tot de Duitse. Vermoedelijk moet van der Heyden van onze editie niet veel hebben. Anderzijds is onze vertaler (is het wel Bruyninx) vermoedelijk niet best te spreken over van der Heyden. Ook Datheen kan bij de uitgave betrokken zijn geweest. In hoever?

Verskillende vragen zijn hier dus te stellen, en, zo mogelijk, te beantwoorden. Daar komen dan allerlei bio-bibliografische woordenboeken, proefschriften, enz. (van Lennep, Ruys, Goeters, Bronsveld enz.) aan te pas.

Als alles niet baat richten we ons voor dit geval nog eens tot de bibliothecaresse van de Ver. Doopsgezinde Gemeente te Amsterdam, om tenslotte, bij negatief antwoord, ook met een non liquet, voorlopig, te eindigen.

Uitlening:

Het aantal uitlening, dat de vorige cursus enigszins was teruggelopen, bereikte nu weer ongeveer het peil van 1960/61, n.l. 2042 (het vorige jaar 1804).

Uit eigen bibl.	1946	(1711)
uit andere	96	(93)
	2042	
in de kring der Hogeschool	823	(819)
naar buiten	1219	(985)
	2042	

De kosten van verzending aan predikanten en daarmee gelijk bevoorrechte leners bedroegen f 363.29 (vorig jaar f 298.28).

De mate, waarin er van de Bibliotheek gebruik wordt gemaakt, wordt verder bepaald door het bezoek van de Studiezaal (279 bezoekers — tegenover 310), de aanwezigheid van een handbibliotheek op de z.g. Greijdanus-kamer, voornamelijk ten dienste van de colleges van Lector Drs. J. P. Lettinga, ongetwijfeld had sine intensivitate, de ongeregistreerde uitlening, alleen in het gebouw, voor college-, of persoonlijk gebruik, aan Hoogleraren, en de, zo nodig omstandige, bibliografische, hulp, waartoe uw dienstwillige steeds gaarne bereid is.

Met een aantal van ca. 2000 schijnen we voorlopig het plafond van onze uitlening te hebben bereikt.

Het is duidelijk, dat de aanschaf, waartoe het Damescomité, in onverflauwde toewijding, het zij weer met bijzondere erkentelijkheid vermeld, ons in de gelegenheid stelt, voldoende ruimte laat voor verdere expansie.

Dat het hiertoe niet komt, hangt voor een deel van onze cliëntele wellicht samen met de ervaring, welke L. H. Carlson in de inleiding van zijn „The writings of Henry Barrow” (1962) vertolkt: „I have learned from hard experience why most administrators are compelled to abandon research”.

Mogelijk moet ook voor een ander deel ter zelfbeproeving de lezing worden aanbevolen van het alarmerend artikel van W. C. van Unnik in het laatste no. van „Kerk en Theologie”: „Hoe staat het met de zuiver-wetenschappelijke beoefening van de theologie in het Nederlandse protestantisme?”

N.B. Vanwege plaatsgebrek is de alfabetische „bloemlezing van aanwinsten” weggelaten.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOLDAG 1963

De commissie ter voorbereiding van de Theologische Hogeschooldag 1963 deelt het volgende mede:

De bidstond voor de Theologische Hogeschool, een dienst des Woords uitgaande van de raad van De Gereformeerde Kerk te Kampen, wordt gehouden, zo de HEERE wil, dinsdag 24 september des avonds 8.00 uur in de Nieuwe Kerk Broederweg 34. Voorganger ds W. Scheele te Arnhem.

In de samenkomsten op de schooldag, die woensdag 25 september wordt gehouden, zullen spreken:

de hoogleraren van de Theologische Hogeschool en voorts ds C. G. Bos te Zwolle, ds D. Vreugdenhil te Zwolle en ds W. G. de Vries te Helpman.

De samenkomsten worden geleid door: ds J. v. Bruggen te Assen, ds D. van Dijk te Groningen, ds J. L. Goris te Wezep, ds A. I. Krijtenburg te Zaamslag, ds J. O. Mulder te Kampen, ds J. van Nieuwkoop te 's Gravenhage-Scheveningen en ds J. Vink te Amersfoort.

Voor de goede organisatie van de schooldag zullen ook dit jaar weer kaarten worden uitgegeeft. Deze kaarten kunnen schriftelijk worden aangevraagd bij de pedel van de Hogeschool, adres Broederweg 15.

Het is dringend gewenst dat deze kaarten niet de laatste weken maar zo spoedig mogelijk worden aangevraagd.

De commissie.

De Heere nam op Zijn tijd in zijn ondoorgrondelijke wijsheid tot Zich Zijn kind, onze innig geliefde zoon en broer

MARTEN JAN

in de bloeiende leeftijd van 23 jaar.

Joh. 11 : 23 tot 26

J. J. Goris
G. Goris-Tilma
Ytty
Jakob
Pier
Jannie
Sippie

Houwerzijl, 8 juli 1963,
Havenstraat 2.

De begrafenis zal D.V. plaats hebben op vrijdag 12 juli a.s., 's middags 2.30 uur van uit het Gebouw Chr. Bel.

Het bestuur van de Stichting Gereformeerde Bejaarden Centrum voor de provincies Utrecht en Noord-Holland, zoekt voor het Bejaardencentrum „d Amandelboom” te Bilthoven, een

HOOFD

Gedacht wordt aan een vrouw van 35-40 jaar, die op grond van haar opleiding en ervaring bekwaam meent te zijn om de dagelijkse leiding van dit centrum op zich te nemen en die door haar karaktereigenschappen en kennis het welzijn van de inwonenden kan dienen en bevorderen. Het is niet vereist dat zij in het bezit van bepaalde diploma's is, wel dat zij de gave en de kracht heeft om dit werk naar hoge eisen te doen. Lid der Gereformeerde Kerk.

Indiensttreding omstreeks januari 1964. Salaris op basis van Rijks- en Gemeenteregelingen. Een volledig flatje is voor haar ter beschikking. Het centrum wordt in een mooie omgeving gebouwd en omvat een verzorgingshuis voor pl.m. 70 inwonenden met daarbij 30 vrije woningen waarvan de bewoners sommige diensten uit het verzorgingshuis kunnen ontvangen.

Zo de Here wil zal het centrum in de voor-zomer van 1964 geopend worden. Brieven aan genoemd bestuur: Sweelincklaan 2c te Bilthoven.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk